

Prof. Dr. Feridun YENİSEY

M. Ü. Hukuk Fakültesi

BASIN VE CEZA HUKUKU

1. Basın Suçları

Basın ile ilgili olup, ceza hukuku kapsamına giren fiiller, "basılmış eserin içeriğine ilişkin olan suçlar" ve "basın düzenine karşı olan suçlar" olmak üzere, iki gruba ayrılırlar.

a) Basın Kanunlarını, **basılmış eserin içeriğine ilişkin olarak özel bir düzenleme** sevkeden ihtiyaç, basının çok geniş kitleler üzerinde fikri bir etkinliğe sahip olması ve bu etkinliğin kötüye kullanılmasının önlenmesidir.

Basılmış eserin içeriğine ilişkin olan suçların bir kısmı, "basının bir araç" olarak kullanılması halinde "suç" teşkil eden fiillerdir. Bu suçlar başka şekilde işlendiklerinde, "aleniye çıkmaya" cezalandırma için yeterli değildir; kanunkoyucu **sadece basın yolu ile** aleniye çıkmayı cezalandırmıştır. Örneğin "ceza koğuşturmasına ait kararların alenî duruşmada okunmasından, takipsizlik kararı verilmesinden önce yayınlanması; hükmün kesinleşmesine kadar mütalaa yayınlanması" yasaktır (Basın Kanunu = BasK 30). "İntihar vakaları hakkında okuyucuyu tesir altında bırakabilecek nitelikte tahsilat" yayınlanması (BasK 32) ve "kanunen evlenmeleri men edilmiş kişiler arasındaki cinsî münasebetlerden haber verilirken, mağdurun hüviyetlerini açıklayan malumat yayınlanması" (BasK 33), yasaktır.

Basılmış eserin içeriğine ilişkin olan suçların bir kısmı ise, **her türlü araçla işlenebilen suçların basın yolu ile işlenmesi** halinde ortaya çıkarlar. Mesela, hakaret suçunun basın yolu ile işlenmesi, bu grubun örneğini oluşturur.

10 Nisan 1990 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan ve Olağanüstü Hal Kanununun Ek 1'inci maddesini değiştirerek, adı geçen Kanuna Ek 4 madde daha ekleyen 413 numaralı KHK/413, basın yolu ile işlenen suçlar bakımından yeni bazı düzenlemeler getirmiştir: Olağanüstü Hal bölgesindeki faaliyetleri yanlış aksettirmek veya gerçek dışı haber ve yorumlar yapmak suretiyle bölgedeki kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına veya bölge halkının heyecanlanmasına yahut güvenlik kuvvetlerinin görevlerini gereği gibi yerine getirmelerine engel olacak şekilde yayınlanan her türlü basılmış eser hakkında, bunların bölge dışında basılmış olup olmadığına bakılmaksızın, Olağanüstü Hal Bölge Valisinin teklifi üzerine İçişleri Bakanınca, bunları kapatma yetkisi tanınmıştır.

Olağanüstü Hal Kanununun yeni Ek 2'inci maddesine göre, Olağanüstü hal bölgesi ile mücavir illerdeki faaliyetlerle ilgili olarak, bölge içinde veya dışında basılmış olup olmadığına bakılmaksızın yapılan yayınlar sebebiyle kişisel haklarına saldırıda bulunan kimselerin Türk Medeni Kanunu ve Borçlar Kanununun hükümlerine dayanan manevi tazminat talepleri sonucunda tazminata hükmedilmesine karar verildiği takdirde, tazminatın miktarı, yayının mevkuteler ile yapılması halinde, mevkute bir aydan az süreli ise bir önceki ay ortalama satış miktarının, aylık veya bir aydan fazla süreli ise bir önceki fiili satış miktarının toplam satış bedeli tutarının; mevkute niteliğinde bulunmayan basılı eserlerde ise, en yüksek tirajlı günlük mevkutenin bir önceki ay ortalama satış tutarının yüzde doksandan az olamayacaktır. Ek 3'üncü madde ise; Olağanüstü hal bölgesi ile mücavir illerde Türk Ceza Kanunu'nun 480'inci maddesinde yazılı hakaret suçlarının; gerçeğe aykırı yazı, haber, havadis, fotoğraf veya vesikaların neşredilmesi veya her türlü olay ve vesikaların tahrif edilerek yayınlanması suretiyle işlenmesi halinde, failere, 480'inci maddede yazılı cezalara ilave olarak 30 Milyon liradan 100 milyon liraya kadar ağır para cezası verilecektir. Bu fiillerin 5680 sayılı Basın Kanununun 3'üncü maddesinde belirtilen mevkuteler vasıtasıyla işlenmesi halinde, ayrıca sahiplerine de; mevkute bir aydan az süreli ise, bir önceki ay ortalama fiil satış miktarının, aylık veya bir aydan fazla süreli ise, bir önceki fiilî satış miktarının toplam satış bedeli tutarının yüzde doksanı kadar ağır para cezası verilecektir. Ancak, bu ceza 30 milyon liradan az olamayacaktır. Bu mevkutelerin sorumlu müdürlerine, sahiplerine verilecek cezanın yarısı uygulanacaktır. Bu maddenin tatbiki, bu hususta ayrıca şikayette bulunulmasına bağlıdır. Şikayet dilekçesi verilmediği takdirde, gerçeğe aykırılık re'sen araştırılmaz. Bu husustaki şikayetin Türk Ceza Kanununun 490'inci maddesindeki süre içinde yapılması gerekir. Türk Ceza Kanununun 158, 159 ve 268'inci maddelerinde yazılı hakaret suçlarının da birinci ve ikinci fıkrada yazılı şekilde işlenmesi halinde, bu maddelerde gösterilen failler de yukarıdaki fıkralara göre cezalandırılacaklardır. Türk Ceza Kanunu 481'inci maddesi uygulanırsa, bu madde hükümleri uygulanmayacaktır.

b) Basının idari düzenine karşı suçlar: Basın faaliyeti yapılırken, uyulması gereken bazı kurallar vardır. Yayın öncesi, yayın sırasında ve yayından sonra olmak üzere üçe ayrılabilen bu kurallara örnek olarak; "beyanname vermek mecburiyeti (mevkutenin adını, idare yerini, sahibini vesaire bildiren bir beyanname) (BasK 8) kuralının ihlali suçları gösterilebilir (BasK 21, 22, 23). Bu konudaki diğer bir örnek, kanunun mevkutede çalıştırılacak muhabirlerde aradığı (Türk Vatandaşı olmak ,21 yaşını bitirmiş olmak gibi) şartları taşımayan bir kişiyi çalıştırmak suçudur (BasK 25). Mevkutenin sermayesi ile, gelir kaynaklarının bir deftere kaydedilmesi gerekmektedir. Bu mecburiyete uymayan yayın sahibi, suç işlemiş olur (BasK 34). Basın suçlarından mahkûm olanlar hakkında verilen mahkûmiyet kararlarının yayınlanmaması (BasK 18) ve cevap ile düzeltme hakkının doğduğu hallerde (BasK 19) cevabın yayınlanmaması, suçtur. Bu tür yayınları gerçekleştirilmeyen yazı işleri Müdürü, ayrı bir suç işlemiş olur (BasK 28, 29). Basılmış eserde yayın yeri, yılı ve tabii ve naşirin gösterilmemesi (BasK 4), "impressum" kuralının ihlali olup, suçtur (BasK 20 ve 24).

2. Basılmış eserin içeriğine ilişkin olan basın suçlarında ceza sorumluluğu:

Basının idarî düzenine karşı işlenen suçlardaki ceza sorumluluğu genel ceza hukuku kurallarına göre belirlenir ve bir özellik taşımaz. Ancak, aşağıda inceleyeceğimiz "basılmış eserin içeriğine ilişkin olan suçlarda", basın hukukuna özgü bir ceza sorumluluğu sistemi vardır.

a) Mevcutelerdeki sorumluluk: Mevcutelerle işlenen suçlarda ceza sorumluluğu, suçu vücuda getiren yazıyı veya haberi yazan veya resmi veya karikatürü yapan kimse ile beraber, bu mevkutenin sorumlu müdürüne aittir (Bask 10/1). Kanun böylece, her ikisini de basın suçunun asli faili olarak kabul etmiştir. Ancak sorumlu müdür, mevkutelerde müstear adla veya imzasız olarak yayınlanan eserlerin sahiplerinin adlarını bildirmek zorunda değildir. "Anonimlik hakkı" olarak nitelendirilen bu durum, sorumlu müdürün eser sahibi gibi cezalandırılmasını önlemez (Bask 16/2). Mevkute sahibi, sorumlu müdürün rızasına aykırı olarak bir yazı, resim veya karikatürü mevkutede yayınlarsa, ceza hukuku bakımından sorumlu değildir, sorumluluk yayınlatacağına ait olur. Sorumlu müdürler hakkında verilen hürriyeti bağlayıcı cezalar, kanunla yasaklanmış dillerle yayın yapılması hali dışında, para cezasına çevrilerek hükmolunur (Bask 16/1). Sorumlu müdür için zaten 1987 yılında ilga edilmiş bulunan "emniyet gözetimi altında bulundurulma cezası" verilmez.

b) Mevkute tanımına girmeyen basılmış eserlerle işlenen suçlarda ceza sorumluluğu: Periodik aralıklarla yayınlanmayan basılmış eserlerde, suçu oluşturan eserin sahibi, yazarı, çevireni veya çizeni ile birlikte yayınlanan sorumludur. Eser sahibi belli değilse, sorumluluk yayınlatacağına aittir (Bask 16/4). Ancak, eser, sahibinin rızası olmadan yayınlanmışsa, sorumluluk sadece yayınlatacağına, rıza olmadan iktibas edilmişse, iktibas edene aittir. Yayınlanan için verilen hürriyeti bağlayıcı cezalar, kanunla yasaklanmış dillerde yayın yapılması dışında para cezasına çevrilerek hükmolunur (Bask 16/4).

Mevkute tanımına girmeyen bir basılmış eserin sahibi veya yayınlayan belli değil ise, veya bu kimseler aleyhinde Türk mahkemelerinde dava açılmıyorsa, ceza sorumluluğu basana, basan da belli olmadığı takdirde, satan ve dağıtana aittir (Bask 16/3). Basın Kanununun 16'ncı maddesini değiştiren 2231 sayılı kanun, metindeki "teşkil ettiğini bilerek" kelimesini kaldırmakla, satan ve dağıtan bakımından, objektif sorumluluk esası kabul etmiştir.

3. Basın Suçlarının Muhakemesi:

Basın suçlarının özelliği, genel yargılama usulüne oranla, daha sür'atli bir yargılama yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Bu nedenle ayrı bir "Basın Mahkemesi" kurulmuş, basın davalarının açılması kısa sürelerle bağlanmıştır. Basının haber kaynaklarının gizliliğinin korunması amacıyla, gazetecilere "tanıklıktan çekilme hakkı" da tanınmalıdır.

Basın Kanununun 36'ncı maddesi, "Toplu Basın Mahkemeleri" kurulmasını öngörmüştü. Ancak, 2950 sayılı kanun, bu mahkemeleri kaldırdı ve ağırceza gerektiren basın suçlarının Ağır Ceza Mahkemesinde, diğerlerinin ise, Asliye Ceza Mahkemesinde görüleceğini düzenleyerek, sulhuk işlerin de, asliyeye gelmesini kabul etmiş, birden fazla daire varsa, yetkinin bunlardan birine verilmesini kabul etmiştir. Ancak suç, Devlet Güvenlik Mahkemesinin, Sıkıyönetim Mahkemesinin veya Askeri Mahkemelerin yetkisine giren bir suç ise, yargılama Basın mahkemesinde yapılamaz.

Basın davalarının açılması, mevkutelerde 6 ay, diğer basılmış eserlerde 1 yıllık süreyle bağlıdır (BasK m. 35). Kanun, savcının hazırlık soruşturmasını en çok bir hafta içinde bitirmesini öngörmekte (BasK m. 37), ve basın davalarının "acele işlerden" sayılarak, adli tatilde de yargılamanın devam etmesini istemektedir (BasK m. 39).

Gazetecinin, meslek sırrı nedeni ile tanıklıktan çekinebilmesi, Türk Ceza Muhakemesi Kanununda açıkça düzenlenmiş bulunmamasıyla birlikte, anonimlik hakkından (BasK m. 16) çıkartılmaktadır. Mukayeseli hukukta ise, bu hak kabul edilmiştir (Alman Ceza Muhakemesi Kanunu = StPO 53).

Basın suçlarında tedbir uygulanması konusunda da bazı özellikler vardır. Dağıtımın önlenmesi, toplatmak, kapatma ve müsadere şeklinde bazı tedbir ve müeyyideler sözkonusu olabilir (AY 28, 30; BasK Ek m. 1, 2).